



STORTINGET

Representantforslag 129 S

(2024–2025)

fra stortingsrepresentantene Mari Holm Lønseth, Mahmoud Farahmand,
Aleksander Stokkebø og Ingunn Foss

Dokument 8:129 S (2024–2025)

**Representantforslag fra stortingsrepresentantene
Mari Holm Lønseth, Mahmoud Farahmand,
Aleksander Stokkebø og Ingunn Foss om å for-
sterke arbeidet mot økonomisk kriminalitet**

Til Stortinget

Bakgrunn

Økonomisk kriminalitet er svært samfunnsskadelig. Enkeltpersoner blir utnyttet gjennom for eksempel identitetstyveri og svindel på internett. Bedrifter blir utsatt for digitale innbrudd og svindel. For mange bedrifter utgjør svindel og bedrageri en risiko for både stort økonomisk tap, og for et alvorlig omdømmetap.

Svart økonomi truer dessuten indirekte det seriøse næringslivet. Offentlig sektor mister skatteinntekter og velferdsordninger blir utnyttet. Derfor må pengestrømmene og inntektskildene til de kriminelle nettverkene strupes. Det er derfor behov for en kraftigere satsing på bekjempelse av økonomisk kriminalitet.

Ifølge Økokrims trusselvurdering for 2024 er alvorlig økonomisk kriminalitet ansett å være en av de største sikkerhetstruslene for Norge og europeiske land.

Kriminalitetsbildet er under stadig utvikling. Ny teknologi gir nye muligheter til å utnytte smutthull til kriminelles vinning. Både enkeltpersoner, bedrifter og offentlig sektor er sårbare for utnyttelse. Kunstig intelligens gir flere nye metoder for å drive utpressing, bedrageri og svindel. Kriminelle utnytter personers sensitive innloggingsinformasjon til å tømme bankkonti. Falske

nettbutikker og svindel gjennom sosiale medier er det stadig flere eksempler på. Stråpersoner, registermanipulasjon og identitetstyveri muliggjør mye økonomisk kriminalitet. Trusselen fra kriminelle nettverk er nå på sitt høyeste og er økende, ifølge Kripas.

Kriminelle nettverk har tradisjonelt fokusert på narkotikahandel og voldskriminalitet, men ser nå nye muligheter innenfor digital svindel. Mange av de kriminelle nettverkene har et stort voldspotensial. Flere av de kriminelle nettverkene har utenlandsk tilknytning og flere av dem er svenske.

De siste fem årene har politiet henlagt i snitt 62 pst. av alle saker om økonomisk kriminalitet. Ifølge Politijuristene blir åtte av ti bedragerisaker henlagt. I 2023 mottok politiet 26 000 bedragerianmeldelser. Året før var tallet 23 000. 70 pst. av bedragerianmeldelsene gjelder svindel på nett. Ifølge statistikk har antall henleggelser for økonomilovbrudd økt for perioden 2021–2024.

I tillegg til økende antall henleggelser og en synkende oppklaringsprosent er det store mørketall på hvor mye økonomisk kriminalitet som blir begått. Forslagsstillerne mener det trengs en forsterket innsats mot økonomisk kriminalitet. Særlig bør innsatsen rettes inn mot å forebygge bedre, avdekke flere forbrytelser og gi raske og kontante reaksjoner.

Forebygge bedre

Det er et grunnleggende mål å forebygge at kriminalitet blir begått. Det er bedre for privatpersoner, bedrifter og offentlig sektor å forhindre et mulig lovbrudd før det blir begått, fremfor å sette i gang ressurskrevende prosesser med å reparere i ettertid. Forebygging krever både mer bevisstgjøring i befolkningen og at smutthull i lovverket tettes. Mye av forebyggingen må gjøres ved et

tett samarbeid mellom det offentlige og privat næringsliv. Banker og teleoperatører spiller en nøkkelrolle i å opplyse brukere av deres tjenester.

Det bør legges til rette for å begrense misbruket av andres elektroniske identitet (eID), som det i Norge er seks like typer av. BankID og BankID-appen er eksempler på to av disse. Der det tidligere ble begått innbrudd i fysiske bankhvelv eller hjemme hos enkeltpersoner, er nå innbrudd i personers BankID den enkleste veien inn i det digitale bankhvelvet. Sann kan kriminelle skaffe seg tilgang til enkeltpersoners og bedrifters penger. Misbruk av BankID er et stort faremoment for bedrageri og svindel. Tilgang til BankID kan også gjøre det mulig å for eksempel opprette selskaper eller ta opp lån i en annen persons navn. Brukerne har liten kontroll over egne persondata og informasjon knyttet til egen eID. Det er mulig å få utstedt mange eID-er på samme person, og det finnes ikke noe sted der en bruker enkelt kan få en oversikt over hvor mange eID-er som er utstedt i vedkommendes navn. Det finnes heller ingen mulighet for brukerne til å se hvor, når og til hva en eID i vedkommendes navn er brukt.

Enkelte er mer sårbare for utnyttelse gjennom misbruk av BankID enn andre, for eksempel personer med demens. Mange blir også ekskludert fra å ha BankID, for eksempel fordi de ikke oppfyller kravene til å inneha BankID på dagens sikkerhetsnivå. Dette gjelder for eksempel personer med demens eller personer som av ulike årsaker har begrenset økonomisk handlefrihet.

En måte å løse disse utfordringene på er å opprette flere ulike sikkerhetsnivå for bruk av BankID. Dette vil både kunne inkludere flere som i dag lever i et digitalt finansielt utenforskap, men også forebygge svindelforsøk. Ved for eksempel å sette begrensninger på hvor store betalinger som kan gjennomføres for enkelte, vil det potensielle utbyttet være lavere og dermed mindre lukrativt for kriminelle. BankID har selv vist interesse for en slik ordning i høringssvar til NOU 2024:21 Trygge og enkle betalinger for alle. Eventuelle regulatoriske hindringer for å lykkes med dette må avklares.

I tillegg må offentlige registre være korrekte og oppdaterte, og det må iverksettes tiltak for å hindre registermanipulasjon. Oslo politidistrikt har for eksempel observert at selskaper som brukes til lånebedragerier, har innrapportert regnskapsteknisk umulige regnskapsopplysninger til Regnskapsregisteret, og at disse opplysningene brukes til å søke om lån på falske premisser. Regnskapsregisteret har imidlertid ikke som en del av sitt mandat hverken å kontrollere innrapporterte opplysninger eller å fjerne åpenbart uriktige opplysninger.

Offentlige velferdsordninger blir også misbrukt og store beløp feilaktig utbetalt.

Fortgang i arbeidet med å erstatte gjeldende aksjonærregister med et hendelsesbasert aksjeeierregister og etablering et hendelsesbasert eierskapsregister over

fast eiendom er viktige tiltak som er under utarbeidelse. Forslagsstillerne merker seg at regjeringen har startet arbeidet med obligatorisk registrering av eiendom. Kartverket har fått i oppgave å utrede spørsmålet gjennom en konsekvensutredning. Denne konsekvensutredningen vil ikke være klar før juni 2025. Arbeidet må gis høy prioritet.

Avdekke flere

Det trengs mer politi og bedre etterforskning for å møte forsøkene på bedrageri og svindel. Den nye kriminaliteten er mer profesjonell, digital og organisert. Det krever et moderne politi med kompetanse og kapasitet til å etterforske mer kompleks kriminalitet. Det er mangel på stabil etterforskerkompetanse i politiet, noe som gjør etterforskningen mindre effektiv.

Mer kriminalitet skjer digitalt, og de kriminelle jobber aktivt for å skjule sine digitale spor. Med mer komplekse metoder for å begå kriminalitet trenger politiet mer kompleks kompetanse. Regnskaps- og økonomikompetanse er også viktig for å avdekke kriminalitet. Politiet har ansatt såkalte spesialetterforskere, som er for eksempel økonomer, revisorer eller teknologer. Det trengs flere spesialetterforskere i politiet fremover for å gjøre politiet i stand til å håndtere morgendagens kriminalitet.

Et styrket politi krever også en tilsvarende styrking av påtalemyndigheten for å sørge for at saker om økonomisk kriminalitet blir ført for retten. Påtalemyndigheten i de respektive politidistriktene, statsadvokatembetene og Økokrim bør styrkes.

Høyre foreslo i sitt alternative statsbudsjett for 2024 å øke antall spesialetterforskere og styrke bemanningen i politiet. Forslagsstillerne mener det er nødvendig med en styrking av påtalemyndighetens kapasitet for å avdekke økonomisk kriminalitet, bidra til økt inndragning og sørge for at flere blir dømt.

En annen måte å gjøre politiet mer egnet på er å sørge for at det finnes mulighet til en spisset politiutdanning innen økonomisk kriminalitet. Dagens politiutdanning er en generalistutdanning. Med bruk av mer spesialistutdanninger i politiet kan man utdanne politi som er i stand til å reagere raskere på den økonomiske kriminaliteten og etterforske og ettergå kriminaliteten grundigere.

Det bør også vurderes om dagens etterforskningshjemler er tilstrekkelige. For eksempel er det ikke anledning til å benytte kommunikasjonskontroll for «alminnelig» økonomisk kriminalitet. Utgangspunktet er at kommunikasjonskontroll og skjult ransaking kun kan benyttes i saker med en strafferamme over ti år eller dersom det fremgår særskilt av straffeprosessloven. Blant annet er det anledning til ekstensiv bruk av skjulte etterforskningsmetoder ved narkotikakriminalitet. Stadig

mer organisert kriminalitet dreies over mot økonomisk kriminalitet, da dette har et stort profittpotensial. Denne kriminaliteten er svært samfunnsskadelig, og politiet må ha tilstrekkelige virkemidler for å stoppe kriminaliteten.

Ifølge Europol bruker 60 pst. av de største kriminelle nettverkene profesjonelle tilretteleggere når de begår kriminelle handlinger. Økokrim skrev i sin temarapport om profesjonelle aktører at:

«Tilgang eller evne til å påvirke profesjonelle aktører er ofte en forutsetning for at enkelte typer kriminalitet lykkes og ikke avdekkes av politi og kontrolltater.»

Blant disse profesjonelle aktørene finner man advokater, regnskapsførere, revisorer, eiendomsmeglere, personer innen bank og finans samt ansatte i helsesektoren. Menneskene i disse yrkene har det til felles at de har god forståelse av regelverket. Økokrim påpeker videre at aktørene kjennetegnes av «høy grad av tillit og med liten grad av ekstern kontroll». I tillegg er det en utfordring knyttet til korrupsjon, for eksempel i forbindelse med offentlige innkjøp.

Personer som driver økonomisk kriminalitet, bruker ofte flere plattformer for å lykkes. Dette betyr at det er mange aktører som hver for seg har kunnskap om kriminaliteten som blir begått. Pengene føres inn på en bankkonto, bedrageri gjennomføres gjennom internett og registreres av en teleoperatør. For privatpersoner og bedrifter besitter særlig teleoperatører og banker mye informasjon, også om brukernes normaladferd og betalingsmønstre. Ved plutselige endringer i adferd kan aktører som banker og teleoperatører oppdage at enkeltpersoner er utsatt for svindel eller forsøk på svindel. Informasjon om personer eller selskaper må ofte registreres i offentlige registre, og opplysninger om skatt innrapporteres til Skatteetaten.

Samlet sett kan flere aktører ha observert kriminell virksomhet uten at de har anledning til å varsle hverandre. Bedre informasjonsutveksling vil både kunne forebygge kriminalitet, men også avdekke kriminalitet som er begått. Regelverket er et hinder. I tillegg er det mangel på en god delingskultur. Ny teknologi kan gjøre det enklere å dele informasjon på tvers av aktører. Ved informasjonsdeling er det viktig at personvern hensyn ivaretas.

Raske og kontante reaksjoner

En kriminell løpebane skal ikke lønne seg. Kriminalitet skal få reaksjoner. Med mange henleggelser kan kriminelle spekulere i at deres virksomhet ikke får konsekvenser.

Det er viktig at straffereaksjonen står i forhold til kriminalitetens alvorlighetsgrad. Økonomisk kriminalitet er svært samfunnsskadelig kriminalitet og svært

inngripende for enkeltpersoner. Det er også viktig at straffeverdige handlinger faktisk er rammet inn av bestemmelsene i straffeloven eller i aktuell særlovgivning.

I dag opplever kriminelle i for stor grad at de får beholde utbyttet fra sin kriminelle virksomhet. De kriminelle bruker avkastningen aktivt til å begå ny kriminalitet og til å rekruttere andre til kriminalitet. Dyre biler, klær, penger og statussymboler brukes til å rekruttere unge. Det må bli enklere for myndighetene å inndra verdier som er frembrakt ved kriminelle handlinger.

Økt inndragning er viktig både for å forebygge ny kriminalitet og for å sikre at samfunnets og enkeltpersoners penger ikke blir misbrukt. Hvis arbeidet med inndragning skal styrkes, trengs det prioritering, kompetanse og kapasitet. Særlig er det avgjørende med økt prioritering av inndragningsarbeidet i politi og påtalemyndighet. I tillegg bør det vurderes andre former for tiltak for å få opp antall inndragninger og omfanget av beslag.

Regelverket må oppdateres for å i størst mulig grad få inndratt kriminelt utbytte. Et regelverk som tilrettelegger for sivilrettslig inndragning, vil senke terskelen for å inndra kriminelt utbytte. Stortinget vedtok i forbindelse med behandlingen av Dokument 8:7 S (2024–2025) om en forsterket kamp mot ungdomskriminalitet, fremsatt av flere representanter fra Høyre, og Dokument 8:10 S (2024–2025) om å bekjempe ungdoms- og gjengkriminalitet og ta tryggheten tilbake, fremsatt av flere representanter fra Fremskrittspartiet, at regjeringen skulle fremme de nødvendige lovendringsforslag for å gjøre det enklere for påtalemyndigheten å inndra verdier som er frembrakt ved kriminelle handlinger (vedtak 473 (2024–2025)). Forslag om å bedre regelverket for inndragning har vært på høring, og forslagsstillerne mener regjeringen raskt må følge opp Stortingets vedtak for å sørge for økt inndragning.

Blant de viktigste tiltakene for økt strafferettslig inndragning er det å bidra til at politiet benytter seg av eksisterende hjemler. Dette krever også tilstrekkelig etterforsknings- og påtalekapasitet.

Alvorligheten av økonomisk kriminalitet må gjenspeiles i straffen. Dette er særlig viktig i saker hvor det benyttes vold. De som bryter loven, må få raske og kontante reaksjoner.

Bruk av stråpersoner er ikke i seg selv straffbart. Å være en stråperson kan innebære at en medvirker til kriminalitet. Andre ganger kan stråpersonen selv være i en situasjon hvor en blir utnyttet. Det kan for eksempel være ved at arbeidsgiver utnytter en arbeidstaker, ved at en kriminell bruker en annens identitet til å opprette selskap og ta opp forpliktelser, eller ved at en person tilknyttet et kriminelt miljø bruker en person som skylder penger, som stråperson.

ID-tyveri skjer ved urettmessig bruk eller besittelse av en annen persons navn eller identitet. Misbruk av

identitetsbevis har etter dagens straffelov § 366 en lav strafferamme på inntil 6 måneder.

Profesjonelle tilretteleggere som revisorer, regnskapsførere, eiendomsmeglere og advokater muliggjør økonomisk kriminalitet. Det bør vurderes hvordan avskilte eiendomsmeglere ikke uten videre skal kunne jobbe som eiendomsmeglerfullmektige. Videre bør det gjennomføres en gjennomgang av reaksjonsformene mot advokatfirmaer, herunder om det skal være mulig å nedlegge forbud mot et advokatforetak i sin helhet dersom det drives tilrettelegging for økonomisk kriminalitet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen utrede tiltak som kan forbedre registerkvaliteten, herunder om det i større grad skal gjennomføres kontroll av opplysninger som blir endret, og om registerenhetene skal kunne avvise offentliggjorte opplysninger når det er berettiget mistanke om feil.
2. Stortinget ber regjeringen gjennomgå regelverket og sikre at eiendomsmeglere har tilgang til informasjon fra Folkeregisteret for å forebygge økonomisk kriminalitet.
3. Stortinget ber regjeringen legge frem en plan for hvordan offentlige etater kan samordne og utnytte sine ressurser bedre i arbeidet mot økonomisk kriminalitet. Aktuelle etater kan være Skatteetaten, Arbeidstilsynet og Brønnøysundregistrene.
4. Stortinget ber regjeringen fremme de nødvendige lovendringsforslag og utarbeide forskrifter som gjør det mulig for politiet, Skatteetaten, registerenhetene, finansinstitusjoner, teleoperatører og Nav å dele informasjon ved berettiget mistanke om økonomisk kriminalitet, hvor hensynet til personvern også ivaretas.
5. Stortinget ber regjeringen gjennomgå politiutdanningen og vurdere hvordan etterforskningskompetansen innen økonomisk kriminalitet kan styrkes og spesialiseres.
6. Stortinget ber regjeringen utrede hvordan politiet kan sikres muligheten til å drive kommunikasjonskontroll i saker om alvorlig økonomisk kriminalitet.
7. Stortinget ber regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2026 fremme forslag om at alle politidistrikt skal etablere et eget inndragningsteam.
8. Stortinget ber regjeringen utrede et selvstendig straffebud om bruk av stråpersoner, herunder vurdere om medvirkning til økonomisk kriminalitet gjennom å opptre som stråperson, er godt nok rammet inn av dagens regelverk.
9. Stortinget ber regjeringen utrede om strafferammene for identitetsmisbruk bør skjerpes.
10. Stortinget ber regjeringen vurdere og iverksette flere tiltak for å gi tydelige reaksjoner mot profesjonelle tilretteleggere for økonomisk kriminalitet.

17. mars 2025

Mari Holm Lønseth

Mahmoud Farahmand

Aleksander Stokkebo

Ingunn Foss

